

Vedere Napoli e Morire

Vielä Johann Wolfgang von Goethen vieraillessa Italiassa vuosina 1786–1788 Napoli oli asukasluvultaan Pariisiin ja Lontoon ohella Euroopan suurin metropoli. Hänen sanomakseen laitetun huudahduksen ”Vedi Napoli, e poi muori” on selitetty tarkoittavan, että jokaisen olisi saatava nähdä kaupungin kauneus ennen kuolemaansa. Tällä kertaa en mennyt ihastelemaan Napoliä, käyntiini oli aivan erityinen syy.

Yksilöinä nautimme eri asioista ja murehdimme omiamme, mutta mielihyvän ja -pahan kokemus lienee samanlainen. Mukavat asiat on helpompi muistaa, mutta harmillisesti nekin painuvat unohduksiin. Mieleenpainuvimpia elämyksiä tarjoavat erilaiset luonnonilmiöt ja muut yliveritaiset luontokokemukset. Ihmisten tuottamat elämykset voivat olla satunnaisia, tiedotusvälineistä kuultuja ja nähtyjä esityksiä tai vaikkapa lehdistä silmäiltyjä kuvia ja kirjoituksia. Toisaalta ne ovat mielikuvituksellisia arkkitehtonisia luomuksia, ainutlaatuisia museokokonaisuuksia, suurenmoisia konsertteja, ajatuksia herättävää ja viihdyttävää näyttämötaidetta, loistavia taidenäyttelyitä tai kirjallisuudesta poimittuja lauserakenteita.

Muistikuvia on jäänyt mieleeni sekä kotimaasta että eri puolilta maailmaa. Joskus unohtumaton taiteellinen tuokio tai taide-teos tulee vastaan yllättäen. Usein kuitenkin perehdyn kohteeseeni ennakolta. Koen silti poikkeuksetta yllätyksiä. Kerron seuraavassa eräästä pistäytymisestä Napoliin sekä siellä että sieltä mieleen painuneita tuntemuksia. Joulun kanssa tarinallani ei ole luontevaa yhtymäkohtaa.

Matkalla kohteeseen

Ihmisillä on kiire. Juna on huippunopea ja meno on tasaista. Maisemat vääristyvät, radanvarren talot näyttävät vinoilta. Kauempana kumpuileville rinteille, usein huipuille, rakennetut kylät ja kaupungit erottuvat selvemmin. Muovien peittämällä viljelmillä itää tulevaa satoa. Metsät ja vesi puuttuvat maisemasta. Laajalle levittäytyvä asutus paljastaa lähestyvän suurkaupungin. Vasemmalle aukeaa kaksi huippuisen Vesuviuksen jyhkeä silhuetti.

Junan vauhti hiljentyy, lähestyvistä asemasta muistuttavat lisääntyvät asuinrakennukset ja harmaabetoniset varastorakennukset sekä sivuraiteilla seisoskelevat tyhjät vaunujonot. Radanvarren kerrostaloja koristavat harava- ja lautasantennimetsiköt sekä ikkunoista ja parvekkeilta viritetyt kuivuvat pyykki. Matkaajat ovat kaikkialla toistensa kaltaisia. Myös italialaiset käyvät levottomiksi, keräilevät tavaransa ja siirtyvät hyvissä ajoin jonottamaan poistumista junavaunun eteiseen ja käytävälle. Rauha katoaa lopullisesti Roomasta lähteneen Frecciarossan saavuttua aikataulun mukaisesti Napolin keskusrautatieasemalle.

Mukanani olevan kartan mukaan kohteeni sijaitsee kävelymatkan päässä asemasta. Päätin silti ottaa aseman edessä kiemurtelevasta taksijonosta kyydin Via del Tribunalille. Se kannatti. Sain samalla, tosin maksua vastaan, kiertoajelun Napolin kapeilla ja ruuhkaisilla kaduilla. Taksikyyti voi olla jännittävää, pelottavampaa kuin Linnanmäen Ukko. Kyyditettävä saa oman terveytensä lisäksi pelätä muiden tienkäyttäjien, erityisesti jalankulkijoiden puolesta. Yhteistä kieltä kuljettajan kanssa ei löytynyt. Eikä se ollut tarpeen, sillä aikansa kierrellyämme hän jätti minut oikeaan osoitteeseen. 2491

Perillä

Kirkkoon ja sen yhteyteen rakennettuun museoon eläkeläiset pääsivät alennettuun hintaan. Kirkkosalissa oli ainakin kaksi koulu-laisryhmää ja yksi saksankielistä opasta kuunteleva turistijoukko. Päätin aluksi kiivetä museoon. Sain kierrellä yksin pienehköissä, tummasävyisissä ja ummehtuvissa huoneissa. Lähinnä manierismia ja barokkia edustavien maalausten ja muiden taide-esineiden tekijöistä tunnistin muutamia. Napolilaisten 1600-luvun suuruuksien Luca Giordanon ja Francesco de Muran töiden lisäksi sieltä löytyy Napolissa pitkään asuneen Jusupe de Riberan, mutta myös calabrialaisen Mattea Pretin ja bolognalaisen Guido Renin tuotoksia. Havaitsinpa myös yhden Bronzinon maalauksen. Taulujen lisäksi museossa on runsaasti muita taide-esineitä, kirkollisiin toimituksiin tarvittavia varusteita sekä vaatteita. Nautin olostani – erityisesti ympäröivästä rauhasta.

Kiertelyn edetessä tulin pieneen huoneeseen, missä yllätyksekseni oli kirkkosaliin avautuva parvi. Sen korkeuksista katselin ensi kerran matkani kohdetta. Olin tullut tutki-

maan Pio Monte della Misericordia -kirkon alttaritaulua. Samalla sain hyvän kokonaiskuvan pienehköstä, kahdeksankulmaisesta temppelisalista. Kiersin museon loppuun ja laskeuduin ulkokautta tarkastelemaan kirkkosalia, erityisesti sen alttaritaulua.

Taiteilijasta ja taideteoksen synnystä

Michelangelo Merisi, Caravaggio, maalasi taulun Sette Opere di Misericordia (seitsemän laupeudentyötä) Napolissa alkuvuodesta 1607 pakomatallaan Roomasta. Impulsiivisuutensa ja äkkipikaisuutensa takia Caravaggio ajautui lyhyen elämänsä aikana lukuisia kertoja ongelmiin. Tällä kertaa pakomatkan syy oli poikkeuksellisen vakava. Paavali V, Camillo Borghese oli tuominnut taiteilijan kuolemaan miestaposta. Napoli oli tuolloin Espanjan alaisen Napolin varakuningaskunnan pääkaupunki. Siellä taiteilija oli turvassa eikä paavin langettamalla tuomiolla ollut merkitystä. Vaikka hänen taiteellinen uransa Roomassa oli kestänyt vasta runsaat kymmenen vuotta, maine oli kiirinyt Napoliin. Uudet haasteet ja tilaukset odottivat.

Altaritaulun vastavalmistuneeseen kirkkoon tilasi kirkon mukaan nimetty vaikutusvaltainen, vastareformistinen hyväntekeväisyysjärjestö (1). Taulun motiivina on katolisen uskonopin seitsemään ruumiilliseen hyvinvointiin liittyvää laupeudentyötä: kuolleiden hautaaminen, nälkäisten ruokkiminen, janoisten virkistäminen, alastomien vaatettaminen, suojan antaminen kodittomille ja vierailu sairaiden sekä vangittujen luona (Matteus 25:35–36) (2). Tarinan mukaan alkuperäinen suunnitelma oli maalata seitsemän erillistä taulua, mutta taiteilijan onnistui sisällyttää kaikki laupeudentyöt tähän yhteen ainoaan maalaukseen. Laupeus on hyve, epäonnisiin kohdentuvaa, pakottamatonta hyväntekeväisyyttä. Niinpä maalaus tuki siitä 400 dukaattia maksaneen järjestön katolilaisuutta, uskonnon reformoijien vastaista oppia. Teos julistaa, että hyvien tekojen avulla ihminen voi lunastaa paikan paratiisista.

Altaritaulusta tulikin aikalaisten ihailema mestariluomus. Barokkitaiteilijat Italiasta ja ulkomailta tulivat kopiomaan sitä tai pelkätään hakemassa siitä vaikutteita. Niinpä taulun tilaajat ja maksajat määräsivät, ettei teosta saa koskaan poistaa kirkosta. Teos on tosin ollut kahdesti restauroitavana, viimeksi vuosina 2000–2001 ja kertaalleen läheisessä Capodimonten museossa Caravaggion erityisnäytelyssä (museo-oppaalta saatu suullinen tieto). Siellä on pysyvästi toinen taiteilijan samana keväänä maalaama, Jeesuksen ruoskintaa esittävä teos. Pian näiden maalausten valmistumisen jälkeen taiteilijan pakomatka jatkui Maltalle.

Taideteos

Caravaggiolle tyypillisesti suurikokoisen taulun todenmukaiset, osin aikalaisvaatetukseen puetut henkilöt ja tapahtumat on maalattu tummalle pohjalle. Maalauksen tarkastelua ohjaavat jyrkät valon ja varjojen erot, valon suunnat ja näkyvät valon lähteet. Laupeudentyöt on aseteltu maalauksen alaosaan poikkeuksellisella tavalla. Majatalon isäntä, mahdollisesti itse Jaakob, tarjoaa yösjaa Compostelaan tulleille pyhiinvaeltajille, jotka voidaan

Caravaggio: Sette opere di Misericordia

tunnistaa hatusta ja siihen kiinnitetystä kampsimpukan kuoresta. Taaemmasta pyhiinvaeltajasta on näkyvissä ainoastaan takaraivo ja korva.

Taulun etualalla Pyhää Marttia esittävä nuori mies on repäissyt puolet viitastaan alastomalle, takaa valaistulle atleettiselle hahmolle. Samalla hän lohduttaa taulun vasempaan ala-reunaan sijoitettua raajarikkoista kerjäläistä, jonka jalkojen alta pilkottaa liikkumista helpottava sauva. Kuolleen hautaamista esittävät pois kannettavan ruumiin jalkapohjat. Maalauksen keskelle on ilmeisesti kirkon suntuota tai vartijaa esittävän miehen käteen sijoitettu maallista valoa – ruumiin saattamista valaiseva mutta samalla uskoa symboloiva soihtu.

Nälkäisten ruokkimisen ja vankien luona vierailun Caravaggio on ratkaissut hyödyntämällä roomalaista legendaä Pero-tyttärestä, joka kävi rintamaidolla ruokkimassa vangittua ja nälkäkuolemaan tuomittua isäänsä, Cimonea. Janoisten virkistämistä, kumma

kyllä, kuvaa Raamatun kertomus Simsonista, jolle Jumala puhkaisi lähteen. Hiuksista voimansa saanut voimamies oli juuri tappanut tuhat filistealaista aasin leukaluulla, jolla hän maalauksessa sammuttaa janoaan. Kohtaus ei ilmennä ihmisen vaan Jumalan laupeutta. Mahdollisesti taiteilija halusi peitellysti ilmaista, että paratiisiin ei pääse ainoastaan laupeutta harjoittamalla, vaan siihen tarvitaan myös armoa.

Taideteoksen hallitsevat hahmot ovat kuitenkin maalauksen yläosassa akrobaattisissa asennoissa leijuvat kaksi enkeliä. Enkelien ja niiden siipien suojaan, taivaallisen valon kirkastamina kuvattujen madonnan ja lapsen voi kuvitella kuvaavan katolisuuden seitsemää hengellistä laupeudentyötä (syntisten moittiminen, välinpitämättömien opastaminen, epäilevien ohjaaminen, surevien lohduttaminen, vääryyden kokeminen kärsivällisesti, loukkauksien anteeksiantaminen, elävien ja kuolleiden puolesta rukoileminen). Enkelten

levitettyt siivet joka tapauksessa symboloivat Kristuksen kaikkialle ulottuvaa veljellistä armoa, lohtua ja anteeksiantoa. Madonnalta ja Kristus-lapselta kirkossa vierailevat saattoivat pyytää neuvoa elämän valintoihin.

Restauroinnin yhteydessä otetuista röntgenkuvista ilmeni, että alkuperäisessä versiossa enkeleitä on ollut kolme. Voimamies Simson on ollut sijoitettuna toiselle puolelle pyhiinvaeltajia kuin lopullisessa versiossa. Selvästikään loppusommitelma ei Caravaggiolle ole ollut selvä työn alkaessa. Hän on improvisoinut maalaustyön edetessä.

Paluu asemalle

Tyytyväisenä kokemaani poistuin museokirkosta. Päätin palata asemalle kävellen. Ensin pistäydyin läheiseen Napolin katedraaliin, missä säilytetään kaupungin suojeluspyhimyksen, pyhän Januariuksen kuivunutta verta.

Oli Palmusunnuntai ja kirkko oli täynnä oliivipuun oksia heiluttelevaa väkeä. Muutamilla oli myös palmupuun suuria lehtiä. Enpä ollut ennen nähnytkaan noin useaa laulavaa, kulkueena marssivaa pappia. Tunnelma oli ylevän harras. Napolin kaduilta hartaus on kuitenkin kaukana, vaikka kirkkoja ja kappeleita riittää lähes joka kadunkulmaukseen. Pyhäpäivästä huolimatta liikenne oli vilkasta ja äänimerkin käyttö yleistä. Erityisesti sillä varoitetaan suojatietä lähestyviä tai niillä kulkevia kansalaisia.

Napolia pommitettiin raskaasti toisen maailmansodan aikana. Pahimmat vauriot on saatu korjatuksi, mutta kunnostettavaa kuitenkin riittää. Vanhat arvokiinteistöt ovat selvässä huoltovajeessa. Rahan puute ja ilman saasteisuus näkyy rakennusten pintarakenteissa. Napolin politiikan ja talouselämän kerrotaan kärsivän paitsi harmaasta taloudesta myös suoranaisesta korruptiosta. Paikallinen mafia, Camorra, on voimissaan. Toisin kuin sisilialainen Cosa Nostra, Camorra koostuu useita kilpailevista klaaneista, mikä vaikeuttaa sen kontrollointia. Myös naiset toimivat aktiivisesti Camorrassa.

Ruumiiden hautaaminen on hoidettu moitteettomasti. Toisin on jätteiden suhteen.

Camorran huolehtii myös Napolin puhtaanapalveluista. Todisteena ovat kaduille kasatut jätessäkiröykkiöt. Jos ongelmajätteitä, vaikkapa asbestia sisältäviä, ei ole poltettu, talteen korjatut jätteet on huolettomasti haudattu Napoliä ympäröivän Campanian maaperään (3). Onpa sinne piilotettu myös ulkomailta rahdattua jätettä, myös radioaktiivista, mikäli Camorran toisen pidätetyn johtajan Carmine Sciavonen puheisiin voidaan luottaa. Ilmeisesti kannattaisi, koska syöpätapausten määrä on seudulla lisääntynyt hälyttävästi (4).

Keskusrautatiaseman läheisyydessä katu-kauppa vilkastuu. Rihkaman, vaatetavaran ja käyttötarvikkeiden lisäksi kaduilla kaupitellaan myös elintarvikkeita kuten lihaa ja kalaa. Afrikasta tulleet katumyyjät huolehtivat väärennettyjen merkkituotteiden myynnistä. Kerjäläiset ovat Napolissakin tuttu näky. Katusyvennyksiin jätetyistä patjoista päätellen myös ulkotiloissa yöpyminen on yleistä. Lisäksi ruuhkaisilla kaduilla liikkuja saa olla varuillaan röyhkeiden varkaiden takia.

Katukauppiaita lukuun ottamatta Napolin seudulla näkee varsin vähän Afrikasta tulleita siirtolaisia, vaikka Italia on Kreikan ja Espanjan ohella suurissa vaikeuksissa Välimeren yli pyrkivien pakolaisten kanssa. Turvapaikan saaneet, etenkin miehet siirtyvät Italiasta muualle, maihin, joissa työllistyminen on todennäköisempää. Viikoittain pakolaisista täyteen ahdetut isot ja pienet purret suuntaavat Lampedusan saarelle. Kymmeniä tuhansia pakolaisia Syyriasta, Pohjois-Afrikan ja Saharan eteläpuolella olevista maista pyrkii vuosittain hakeutumaan tätä kautta kiinni parempaan elämään. Jotkut onnistuvat pääsemään Eurooppaan, mutta huono-onnisimmat hautautuvat edelleen Välimeren syvyysiin. Euroopan Unionissa kaivataan yhteishenkeä ja talkooppinnisteluja pakolaisten vastaanotossa ja sijoittelussa. Italialaiset, sen paremmin kuin me muutkaan eurooppalaiset emme tai-

da enää uskoa, että laupeudentöillä varmistuu paikka paratiisista.

Paluumatkalla Napolin keskusasemalle mieltä nostaneet ylevät tuntemukset tasaantuivat elämän realiteetteihin. Mutta, mutta... Täällä riittäisi Pyhälle Nikolaukselle työsar-kaa. Hänhän on paitsi lasten ja merenkulkijoiden, myös yksi Napolin suojeluspyhimyksistä, jolle on Napolissa omistettu myös oma kirkko, San Nicola alla Carita.

Lopuksi

Napoli on tuttu pizzasta, canzonesta, Pulcinella ja Camorrasta, mutta myös uskomattomasta kauneudesta. Sen historiallinen keskus on edelleen ainutlaatuinen, yksi UNESCO:n maailmanperintökohteista. Wikipedian mukaan Napolin seudulla on ollut näkötorni, josta on voinut nähdä sekä Napolin että paikkakunnan nimeltä Morire. Koska morire merkitsee 'kuolla', sanonta *Vedere Napoli e morire* on ilmeisesti ihmisten mielissä iskostunut lausahdukseksi *Vedere Napoli e (ne) morire*, eli nähdä Napoli ja kuolla (siihen). – Niin tai näin, kuusi tuntia Rooman Terminin asemalta lähtöni jälkeen olin siellä takaisin – hengissä ja lukuisia kokemuksia rikkaampana. ■

PEKKA HANNONEN, LKT, sisätautiopin dosentti, reumatologian emeritusprofessori
Sisätautien vastuualue, Keski-Suomen keskussairaala
pekka.hannonen@ksshp.fi

KIRJALLISUUTTA

1. Vodret R. Caravaggio. The complete works. Silvani Editoreale 2010.
2. Matteus 25:35–36: "Minun oli nälkä, ja te annoitte minulle ruokaa. Minun oli jano, ja te annoitte minulle juotavaa. Minä olin koditon, ja te otitte minut luoksenne. Minä olin alasti, ja te vaatetitte minut. Minä olin sairas, ja te kävitte minua katsomassa. Minä olin vankilassa, ja te tulitte minun luokseni."
3. The Wall Street Journal Europe, 25.11.2013.
4. Petri Burtsov, YLE 6.11.2013.